

A. 2967.

5877

Mõned keele reeglid

Nõuded ja soowid

Elitanud

Joh. Hawik

Noor Eesti kirjastus Tartus

5887

Mõned keele reeglid

Nõuded ja loomid

Elitanud

Joh. Hawik

Eesti
Üliõpilaste Seltsi
raamatukogu.

N^o .....

Noor Eesti kirjastus Tartus

G. Grenzsteini trükituba Tartus

ENSV TA Fr. R. Krentzfeldt o.m.

Kirjandusmuuseumi

Arhiiviraamatukogu

86110

Eesti
Üliõpilaste Seltsi
raamatukogu.

N^o .....

Eeslõna.

Järgnew nimefiri keelereeglid, nagu juba päälkirjast näha, ei taha selle poolest midagi täielikku ja lõplikku pakkuda ega meie õigekeelsuse kõiki küsimusi ja peenusi käsitleda ja ära otsustada. See on ainult eelkäim, proovisarnane töö, eelanne, rutuline hädaabi meie kirjakeeles walitsewa korralageduse, lohakuse ning keeleoskamatuse wastu, ja autor on ta kokku seadnud, sellega et ta teatawasse süsteemi asetaks aja neist päälkirjadest, mille all „Postimehes“ ja muis ajalehis kõiksugu keeleliste küsimuste harutusi ilmunud ja weelgi saab ilmuma; jääwad mitmed reeglid, mis siin kategoriliste nõuetena (mõned küll enam vähem soowidena) esinewad, oma seletused ja motiwatsioonid. Neid päälkirju tarnase eelandedena awaldama, jeks on autorit järgmine tõearwamine ja otsus mõjutanud: mida waremini niisugused reeglid tuttawaks saawad ja publikumi teatud wigadest hoiataakse, seda rutemini jõuab meie keele puhastamise ja kindlaks kujunemise kait tarwilisele kõrgusele, mis tähtis kogu meie rahvusliku kultura arenemisele.

Seda reeglite nimikirja promisorist, eelandelist laadi filmas pidades ei pea imeks panema, kui selles kõigile küsimustele wastust ei leidu ja kui mõni tähtsamgi asi on kahe filma wahale jäänud. Rahtlased küsimused, mille kohta weel kindlale otsusele ei ole jõutud, on meelega wälja jäetud. Et siin pea ainuüksi kirjakeeles üleüldi-

felt esinewaid wigu ja ebasoowitawaid nähtuşi fil-
mas peetakse, siis ei ole ka kõiki murde- ja kõnekeele kõr-
walekaldumisi ja puudusi tähele pandud. Vääle selle ei
ole ka õigekirjutust ja „pea“ ning „pää“ küsimust kui
wähem olulisi tahtlikult mitte puudutatud. Ainult nii
palju tähendame siin, et me „sorteerima, realiteet, büroo,
idee“ paremaks peame kui „sorterima, realitet, büro, ide“.

Autor meelitat end lootusega, et need alamaal esi-
tatud reeglid ka oma praegusel puudulikul ja fragmen-
tariselgi kujul meie keelele wäikse teenuse wõiwad teha, ja ta
soowiks, et nad lahkelt wastuwõtmiist ja tähelepanekut
kõigi nende poolt leiaksid, keda Eesti keele arenemine,
puhastamine ja kulturastamine huvitab.

Lõpeks tähendame weel, et trükitööliste streigi pä-
rast ei olnud wõimalik raamatut soowitud kujul ja an-
tikwa kirjaga wälja anda.

Joh. Nawiš.

Tartus, 12. XII. 12.

I. Käänamine (deklinatsioon).

Minfuse nominatiiv ja genetiiv (ja viimase järelle käivad käänded).

1. halb, mitte: halw; genet. halwa; järelisult: halbu, halbade, mitte: halwu, halwade.
Samuti: kurb, tiib, mitte: kurw, tiiw, genet. kurwa, tiiwa; kurbi, tiibu, mitte: kurwi, tiiwu.
2. kumb, genet. kumma, mitte: kumba.
3. kõrb, mitte: kõrbe; genet. kõrwe, mitte kõrbe; järelisult: kõrwes, kõrwest, mitte: kõrbes, kõrbest.
4. komme, mitte: kombe; järelisult: kommete, mitte: kombete; genet. kombe.
5. (ots)tarwe, mitte: (ots)tarbe wõi (ots)tarb; järelisult: otstarwete, otstarwetel j.n.e.; tiiski: (selle) otstarbe; (neid) otstarbeid.
6. pale, (seda) palet, (selle) palge, järelisult: palgest palgesse, mitte: palest palgesse, (need) palged, mitte: paled, (neid) palgeid, mitte: paleid, (nende) palete, mitte: palgete, paletel, mitte: palgetel; küll aga (neil) palgeil.
D a h e n d u s. Luulekeeles lubatud sellest sõnast ka teine deklinatsiooni tüüp: (see) palg, (seda) palge, (selle) pale, (sest) palest, (need) paled, (nende) palgede; wõi ka: (see) pale, (seda) palet, (selle) pale, f. o. nagu „wale“.

7. toode, genet. toote, mitte: toode, palj. tooted
mitte: tooded.
8. kubaš, genet. kupa, mitte: kuba.
9. õnnetu, genet. õnnetuma (parem kui: õnnetu).
10. kolmas, genet. kolmanda, mitte kolmandama, partit.
kolmat (parem kui: kolmandat ehk kolmanda-
mat).
11. peen, mitte „peene“, deklineerida kui „seen“.
12. sõnumid, mitte: sõnumed.
13. haned, mitte: hanid.
14. tuhanded, mitte: tuhandad.
15. sajad, sadade, sadašid, sadadele j. n. e., mitte:
sadanded, sadandete, sadandeid j. n. e.
16. fannel, fandle, :mitte: fandle.

Alinjuše partitiiv (osaštaw).

17. iga (meest), mitte: igat (meest); samuti: wana
(meest), mitte: wanat (meest).
18. (seda) talwe, suwe, mitte: seda talwet, suwet.
19. peent, mitte: peenet, sest et „seent“.
20. (seda) numbrit, kambrit, keldrit, klambrit, piiblit,
rööwlit, koplit, j. n. e. soowitawam kui: num-
mert, kammert, klammert, piibelt, rööwelt,
kopelt j. n. e. D ä h e n d u s: nominat. num-
ber, kamber, kelder, klamber, mitte: nummer,
kammer, keller, klammer.
21. (seda) muuseumit mitte: muuseumi, sest et kõrwal-
rõhk mitte „um“, waid „it“ pääl.
22. (seda) gümnasiumi, ewangeliumi, sanatoriumi jne.,
mitte: gümnasiumit j. n. e., sest et kõrwal-
rõhk „um“ pääl.
23. kuringat, toomingat, juurikat, sipelgat j. n. e.,
mitte: kuringast, toomingast, juurikast, sipelgast.
24. sõnades „jäine, maine, puine, luine.“ ainju e osaš-
taw: jäist, maist, puist, luist, (mitte: jää-
set, maiset, puiset, luiset).

25. wäifeſt, waifeſt (mitte: wäiffet, waiffet).
26. Järeliſult ſoomitawam ka: nüüdiſt, wabameeliſt, neljajalgis (loom), pealiſtaudiſt, mitte: nüüdiſet, wabameeliſet, neljajalgſet, pealiſtaudiſet.
27. Järeliſult ſoomitaw wõõrafeelisteſ ſõnuſ: realiſt (nähtuſt), radikaaliſt (uuenduſt), aktiwiſt (wõituſt), utiliſitariſt (ilmawaadet), mitte: realiſet, radikaaliſet, aktiwiſet, utiliſitariſet.

Paljuſe genetiw (omastaw).

28. tubade, lehtede, hindade, tundide, waldade j. n. e., mitte: toade, lehehe, hinnade, tunnihe, wallade, ſeſt paljuſe omastaw käib hariliſult ainjuſe oſaſtara (lehte, hinda, tundi, walda) järele.
29. ſaarte, laarte, fiirte, hoolte, joonte j. n. e., mitte: ſaarede, laarede, fiirede, noolede, joonede j. n. e., ſeſt et „ſaart, laart, fiirt, noolt, joont“.
30. Järeliſult ka: peente, mitte: peenede, ſeſt et „ſeente“.
31. juuſte, omaſte, lihaſte, õeſte, wennaſte, mitte: juuſte, omaſte, lihaſte, õeſte, wennaſte, ega koguni: omaſſete, lihaſſete, õeſſete.
32. jaiſte, puiſte, maiſte, waeſte, põliſte j. n. e., mitte: jaiſete, puiſete, maiſete, waeſete, põliſete.
33. wäifeſte, waifiſte, mitte: wäiffete, waiffete,
34. Samuti ſoomitawam ka: nüüdiſte, wabameeliſte, ennemuistiſte, neljajalgiste, päaliſtaudiſte j. n. e., mitte: nüüdiſete, wabameeliſete, ennemuistiſete, neljajalgſete, päaliſtaudiſete.
35. Järeliſult oleks ſoomitawam ka wõõrafeelis ſõnuſ: realiſte, radikaaliſte, aktiwiſte, utiliſtariſte j. n. e., mitte: realiſete, radikaaliſete, aktiwiſete, utiliſtariſete j. n. e.
36. järſkude, mitte: järſkute, ſamuti: kõrbede, mitte: kõrbeſte.

37. firgede, mitte: firede.
38. kalliste, mitte: kallite.
39. arwete, ilmete j. n. e., mitte: arwede, ilmede, fešt et „mõtete, wannete,“ mitte „mõtte, wandede“.
40. Samuti: komete, mitte: kumbede ega kombete.
41. (ots)tarwete, mitte: (ots)tarbete.
42. palete, mitte: palgete.
43. lainete, mitte: lainte, fešt et „ainete“; „lainte“ ainult seotud sõnes kallitaw.
44. kannelde, afende, küünalde, kufalde, küünarde j. n. e., mitte: kannelte' afente, küünalte, kufalte, küünarte j. n. e.
45. templite, Kalewite, sõnumite j. n. e., mitte: templide, Kalewide, sõnumide.

Paljuse partitiw (osastaw).

46. töid, öid, teid, soid, kuid (soowitawamad kui: tööid, ööid, teesid, soosid, kuusid), fešt et „puid, suid, maid“.
47. metši, kohti (kohte), omi (ome), tube, paiku, salku, jälgi, lehekülgi, tagajärgi, lehti j. n. e., mitte: metšasid, kohtasid, omasid, tubasid, paikasid, salkasid, jälgesid, lehekülgesid, tagajärgeid, lehtesid j. n. e.
48. õnnelikka, kadarikka, mõisnikka j. n. e., soowitawam kui: õnnelikkusid, kadarikkusid, mõisnikkusid j. n. e.
49. teisi, lehti, jälgi naisi, mitte: teisa, lehta, jalga, na isa
50. wanu, mitte: wanaid; wabasid, mitte: wabaid.
51. järwi, pilwi, taimi, mitte: järweid, pilweid, taimeid; -eid wõib olla ainult sõnadel, mil ainuse genetiw kolmandas wältes nagu kerge, kumbe.
52. järskusid ehk järska mitte: järskuid.*)

---

*) -id lõpp paljuse osastawas ainult sõnadel, mille ainuse genetiw kolmandas wältes, wõi mille tüwed kolme- ja enamsilbilised: kumme, kumbe — kumbeid, aasta — aastaid, wõõra — wõõraid, kandle, kandleid, jumalaid, kübaraid, kangruid.

53. firgi (firgeſid), mitte: fireſid.
54. wareſeid, uudifeid, matuſeid, waſtufeid j. n. e.,
mitte: wareſi, uudiſi, matuſi, waſtuſi j. n. e., feſt et
need ſönad eſimeses ja teiſes wältes.
55. haiguſi, põhjuſi, ſeaduſi, kurſuſi, näituſi, terwiſi,
56. õiguſi j. n. e., mitte: haiguſeid, põhjuſeid, ſea-
duſeid, kurſuſeid, näituſeid, õiguſeid j. n. e.,
feſt et need ſönad kolmandas wältes.**)
57. punaſeid, kollaſeid j. n. e., mitte: punaſi, kollaſi,
feſt et kõrwalrõhk lõpuſilbil.
58. aastaſi, ühtlaſi, haiglaſi j. n. e., mitte: aataſeid,
ühtlaſeid, haiglaſeid, feſt et kõrwalrõhk lõpu-
eelmiſel ſilbil, w. tähendus.**)
59. fewadiſi, tulewaſi j. n. e., mitte: fewadiſeid, tule-
waſeid, feſt et kõrwalrõhk lõpu-eelmiſel ſilbil.
60. (neid) numbrid, wiulid, inglid, rõõwliid, wanfriid j. n.
e., mitte: numbriſi, wiuliſi, ingliſi, rõõwliſi,
wanfriſi; nii kõit ſeda liiki kaheſilbililised ſönad.
61. (neid) gümnaſiumid, ſanatoriumid, forterid, kind-
ralid j. n. e., parem kui: gümnaſiumiſi, ſana-
toriumiſi, forteriſi, kindraliſi.

S i ſ ſ e ü t l e w.

62. Kus iganes mõimalik, ſiſſeütlemas käändes mitte
-ſſe, waid lõputa worm: (läts) firiku, rappa,
jõffe, fülle, (ulatab) keſkaega, (wanemaſſe)
ajajärku j. n. e., mitte: firikuſſe, rabaſſe,
jõeſſe, füleſſe, keſkajaſſe, ajajärguſſe; (jõitiſ)
Dartu, Tallinna, Peterburi (Peterburki), mitte:
Dartuſſe, Tallinnaſſe, Peterburiſſe.
- 63.a. Soowitaw: juure, keele, meele j. n. e., mitte juurde,
keelde, meelde.

**) Mõdduandew on ſiin õiguſe päraſi, kus kõrwalrõhk lei-
dub; kui ta lõpuſilbil, ſiis on -eid, kui jelle eel, ſiis -i, kolmanda
wältega ſönadel on kõrwalrõhk teiſel ſilbil, nii et kolmas, lõ-
puſilp rõhuta on; ſeaduſi, aataſi, mitte: ſeaduſeid aataſeid.

Muud paljuse wormid.

64. Soovitawad d (t)-liste paljuse wormide asemel Lõuna-Gesti murdeis tarwitatawad i-lised, iseäranis kus see kõlalisel põhjusel kohane: töis, rahwail, õnnetuil, tulewafil põlwiil, wanul päiwil, hilisemilt aegult, kõlawist sõnuist, mäsawis laineis j. n. e. (wormide: töödes, rahwastel, õnnelikudel, tulewastel põlweudel, wanadel päewadel, hilisematelt aegadelt, kõlawatest sõnadest, mäsawates lainetes j. n. e. kõrwal).
65. Kui substantiiv (nimiõna) i-lises wormis, siis peab ka seba määrav adjektiiv (omadusõna) i-lises wormis olema, kui see iganes võimalik: tähelepanelikuil filmil, mitte: tähelepanelikkudel filmil, tulewafist asjust, mitte: tulewastest asjust.
66. wanul, mitte: wanail.
67. neilt aegult, mitte: aegilt.
68. wa- ja ma- lõpulistel tüwedel i-lised paljusewormid ilma a-ta wõi a-ga, selle järele kuidas kõlawus nõuab; tulewail ja tulewil, õnnetumail ja õnnetumil; jüiski on wiimased soovitatamad (tulewil, õnnetumil).
69. niisugusil, mitte: niisuguseil; nii kõigist ne-lõpuliist sõnuist; i-liste paljuste üle pikemalt w. "Gesti Kirjandus" a. 1912, nr. VII. lhf. 267—273.
70. kumbagi, kummaski, kummalgi j. n. e., mitte: kumbkit, kummagis, kummagil.
71. mitte: kuskiltki, millegistki, kellegistki j. n. e., waid: kuskilt, millegist, kellegist (ehk veel parem: millestki, kellestki).
72. kuskil (kujagil) asemel oleks soovitatam: kuski.
73. kuhugile (kujagile, kuskile) " " " : kuhugi
74. kuskilt (kujagilt) asemel " " " : kuskiti.

75. milgi, mitte: milgil.
 76. fedagi, midagi, mitte: fedagit, midagit.
 77. Soowitaw on, et sõnakeste „kes, mis“ paljuse wormid ainjuse omadega ühesugused oleksid: mehed, kellest, mitte: kelledekt; küsimused, mil- lest, mitte: milledest.

II. Pööramine (konjugatsioon).

Olengi (eitaw olek, käsklõne ainjuse 2-ne isik ja tinglõne.)

78. tekitab, satub, katab, lõpeb, mitte: tekitab, sattub, ku- kub, lõppeb; järelisult ka: tekiks, satuks, ku- taks, lõpeks, mitte: tekkiks, sattuks j. n. e.
 79. sead, mitte: seadin, lenda ehk lendan.
 80. tõmban, mitte: tõmman.
 81. keetran, mitte: keetran.

Minevik.

82. tulid, olid, mitte: tuliwad, oliwad.
 83. seadisin, mitte: seadisin; tõmbasin, mitte: tõmmasin.
 84. pesin, peši, surin, suri, mitte: pesesin, peses, sure- sin, sure.
 85. panin, pani, mitte: pandisin, pandis.
 86. pöörsin, käänisin, wäänisin, keerisin, keelisin, neelisin, mitte: pöörasin, käänasin, wäänasin, keerasin, keelasin, neelasin.
 87. (ta) pööris, käanis, wäänis, keeris, keelis, neelis, mitte: pööras, käanas, wäänas, keeras, kee- las, neelas.
 88. lendisin, lendis, ehk: lendasin, lendas.
 89. ootasin, ootas, mitte: ootisin, ootis.

90. pääfin (soovitavam fui: pääsefin); 3-as iif: (te=ma) pääfis (soovitavam fui: pääses).
91. Luule keeles ja liürilises proosas lubatud: kuulin, mõtlin, ütlin, seletin, kirjutin j. n. e. (wormide kuulsin, mõtlesin, ütlesin, seletasin, kirjutasin j. n. e. kõrval).

I. Infinitiv ja keifjõna (partitsip).

92. (tahab) maksa, peisa liipsa, mitte: (tahab) maksta, peksta, liipsta.
- 92 a. seada, seadnud, mitte: seadida, seadinud.
93. kaitseada, maitseada, küpseda (paremad fui: kaitsta, maitsta, küpssta).
94. kannatada, parandada, mitte: kannatata, parandata.
95. Tä h e n d u s : luulekeeles ja luulelises proosas olgu eufonia (kõlame) pärast jallitud ka liihewad wormid: (tahab) kannata, paranda, ähwarda, wihasta j. n. e. (wormide kannatada, parandada, ähwardada, wihostada j. n. e. asemel).
96. panna, mitte: panda.
97. pesta, furra, mitte: peseda, sureda.
98. joosta, mitte: jooksta; järelikult ka: jooske, joosnud, joostud, mitte: jookske, jooksnud, jookstuid; küll aga: jooksuma.
99. karata, põlata, salata, wihta, õhata, ihata, puhata, ärgata, lõhnata, luisata, tuisata, wiisata, osata, kuiwata, mustata, walwata, waewata j. n. e. j. n. e., mitte: kargada, põlgada, wiiskada, õhkada, ihkada, puhkada, ärkada, lõhnada, luiskada, wiiskada, oskada, kuusada j. n. e.; olewik: kargan, põlgan, salgan, wihtan j. n. e.
100. Järelikult ka: karanud, põlanud, salanud, wiha= nud, puhanud, ärganud, tuisanud, wiisanud, osanud j. n. e., mitte: karganud, põlganud, wiiskanud, salkanud, wihtanud, puhkanud, ärkanud, tuis= kanud, wiiskanud, oskanud j. n. e.

101. Samuti: karake, põlake, salake, wihake, puhake,
ärgake, tuijake, wihake, osake j. n. e., mitte:
kargake, põlgake, falgake, wihkake, puhkake,
ärkake, tuisake, wiskake, oskake j. n. e.
102. kaemata, kaewanud, kaewake, mitte: kaebada, kaebanud, kaebage.
103. kõlwata, kõlwanud, kõlwake, mitte: kõlbada, kõlbanud, kõlbage.
104. fedrata, fedranud, fedrake, mitte: fetrada, fetranud, fetrage.
105. algada, alanud, algake, ehk: alata, alanud, alake.
106. julenud, parem kui: julgenud.
107. wõidelda, kahelda, riielda, lennelda, wõrrelda, loogelda, laiselda, keerelda, kaubelda j. n. e., mitte: wõitleda, kahtledda, riidledda, lendledda, loofledda, laisfledda, keerledda, kaupledda.
108. wõidelnud, kahelnud, rielnud, lennelnud, wõrrelnud, loogelnud, laiselnud, keerelnud, kaubelnud j. n. e., mitte: wõitlenud, kahtlenud, riidlenud, lendlenud, wõrdlenud, looflenud, laisflenud, keerlenud, kauplenud j. n. e.
109. wõidelge, kahelge, lennelge, loogelge j. n. e., mitte: wõitlege, kahtlege, lendlege, looflege j. n. e.
110. kõnelda, kõnelnud, kõnelge, mitte: kõneledda, kõnele= nud, kõnelege.
111. pääsnud, mitte: pääsenud.
112. kaitzenud, maitzenud, küpsenud, ehk: kaitsnud, maitsnud, küpsnud.
113. pöördada, käända, wäända, keerda, keeldda, neeldda, mitte: pöörrata, käänata, wäänata, keerata, feelata, neelata.
114. Järelikult ka: pöörnud, käändnud (käänud), wäänd= nud (wäänud), keernud, keelnud, neelnud, mitte: pööranud, käänanud, wäänanud, kee= ranud, feelanud, neelanud.

115. Zärelisult ka: pöördud, käändud, wäändud, keer-
dud, feeldud, neeldud, mitte: pööratud kää-
natud, wäänatud, feeratud, feelatud, neelatud.
116. Zärelisult ka: pöörge, käänge, wäänge, keerge,
feelge, neelge, mitte: pöörake, kääname, wää-
name, feerake, feelake, neelake.
117. lenda ehk lennata; lendnud ehk lennanud, len-
tud ehk lennatud.
118. andnud, kandnud, tundnud, käädnud, wäädnud,
lendnud ehk: annud, kannud, tunnud, kää-
nud, wäänud, lennud.

Tehkawif (passiw).

119. tuuakse, puuakse, wiuakse, müüakse, süüakse, ollakse,
tullakse, tehakse soowitamam kui toodakse,
poodakse, wiidakse, müüdakse, sööakse, oldatakse,
tuldatakse, tehtakse.
120. firjutati, kannatati, mitte: firjutadi, kannatadi.

Gitaw sõne.

121. ärgem tehkem, mitte: ärme teeme.

III. Adwerbid ja mõnede üksikute sõnade kujud ning tuletus (deriwatsioon).

122. waljusti, tugewasti, fenasti j. n. e., mitte: wal-
juste, tugewaste, fenaste.
123. paremini, ennemini, ilusamini j. n. e., mitte: pa-
remine, ennemine, ilusamine.
124. eile, mitte: eila; eilne, mitte: eilane.
125. üles, mitte: ülesse.
126. fuidas, mitte: fudas, fuda.
127. taga, tagant, mitte: tagas, tagašt.

128. on kodu, mitte: kodus, läks koju, mitte
kodu, tuli kodut, mitte: kodust.)*
129. küljes, mitte: külles.
130. funni, fenni, tänni, mitte: funi, feni, tänini.
131. wiimne, mitte: wiimane; „wiimane“ ainult tä-
henduses „wiimaks nimetatud, eelmine“: wi-
mase (s. o. eelmise, wiimaks nimetatud) kõne pidas
N; aga: wiimse (kõige wiimse) kõne pidas M.
132. algupärane, omapärane, raskepärane j. n. e., mitte:
algupäraline, omapäraline, raskepäraline j. n. e.;
samuti ka mitte: algupäralik.
133. algupäratus, omapäratus, suurepäraatus, mitte:
algupäraltus, suurepäraltus.
134. farnatus, mitte: farnatus.
135. argus, halbust, furbust, mitte: argust, halbtust,
furbtust.
136. kõlbust, mitte: kõlbust, samuti: põlgust, mitte: põlgust.
137. tarwe, (genet. tarbe), mitte: tarwidust.
138. tahtejõud, nõue, küsimus, üleolet, j. n. e., mitte:
tahtmisejõud, nõudmine, küsimine, üleoletmine,
kui mitte tegewuse protsessi ei mõelda, waid
üffikut nähtust, resultati või mõttelist ainet.
139. olemasolu, mitte: olemasolemine.
140. ümmargune, ümmardama, kummul, mitte: ümar-
gune, ümardama, kumuli.
141. süwenema, tugenema, mitte: sügawnema, tugerw-
nema.
142. tüdima, läbema, heljuma, mitte asjata: tüdinema,
läbenema, heljunema; järelikult: tüdinud, lä-
benud, mitte; tüdinenud, läbenemud.
143. terawajooneline, sügawamõtteline, mitte: teraw-
jooneline, sügawmõtteline.
144. käsiwars, laensõna, juurwili, põhitoon, weelind,
silmnägu j. n. e., mitte: käewars, laenusõna,
juurewili, põhjatoon, weelind, silmanägu.

---

*) Kui „kodu“ nimisõna tähenduses (kodukoht, Heim), siis
kodus, kodust (ta elab on.: uues kodus).

145. õhkfond, mitte: õhufond; samuti; keelfond, mõim-
fond j. n. e., mitte: keelefond, mõimufond.
146. feda sõrd ehk selle sõrra, mitte: niisõrd ega
niisõrt.
147. sõrratu (omast. sõrratuma), mitte; sõrdluseta,
sõrdlemata (tähenduses: unvergleichlich, не-
сравненный).
148. mõimatu, mitte: mõimata; üleüldse, kui iganes
mõimalis, soovitam ta asemel tu; süütu, abitu,
tarbetu j. n. e., mitte; süüta, abita, tarbeta.
149. Mitte: tähelepanemise vääriline, vaid: tähele-
pandav. — (see on tema) süü, mitte: süüd.
150. wahet teha: tarwitsema (нуждаться) ja tarwitama
(употреблять, примѣнять, пользоваться);
näit.; ma tarwitsen küll ta abi, aga ma tar-
witan feda.

IV. lik ja -line.

151. Deklinatjoni järjekindlus: kui nominatiiv -lis,
siis -lis ka kõigis muis kaasustes: ametlik,
ametlikkude, mitte: ametliste.
152. -lis kõigis deverbalsis (tegusõnadest tuletatud)
sõnus: kannatlik, õpetlik, tänuis, teaduseand-
lik, wabatahtlik, mitte: kannatline, õpetline,
teaduseandline, wabatahtline.
153. Soovitam mõimalikult -lis, kui konsonant-tüvi:
mätlik, iislik, realistlik, ühiskondlik, mitte:
mätline, iisline, realistline, ühiskondline, küll
aga: iisuline, ühiskonnaline. Järgelikult ka
soovitamam „kirjanduslik, teaduslik“, kui
„kirjandusline, teadusline“.
154. -lis järjekindlalt mõnedes selle lõpulistena kivi-
nenud omadussõnus: asjalik, emalik, ilmalik,
imelik, isalik, kahjulik, kasulik, kirjalik, kohalik,

korralik, lapselik, lihalik, loomulik, mehelik, murelik, naiselik, pidulik, pühalik, põhjalik, pörgulik, rahulii, rahvalik, rõõmulik, salalik, sõbralik, sõjalik, taewalik, tarwilik, tululik, täielik, waimulik, wennalik, õnnelik.

155. Kõrkupandud omadussõnades alati =line: mustajuufliline, finifilmaline, kaherealine, hääsüdameline, j. n. e., mitte: mustajuuflilik, finifilmalik, hääsüdamelik. Wõõrasteelõnades sõnus harilikult =line: loogiline, poliitiline, filosoofiline, dramatiline, muusikaline.

156. Ettepanek. Kus võimalik, tähenduslikku wahet teha =line ja =lik wahel: =line tähendagu lihtsat liigist=olemist, =lik omadust, näit.: rahwalik ettelugemine, keel, näidend, f. o. rahwale kohane, rahwale arusaadaw; aga: rahwaline rohkus, f. o. rahwa rohkus, rohkus rahwa poolest; naisterahwalik (f. o. naisterahwataoline) iseloom; aga: naisterahwaline tutwus (f. o. tutwus naisterahwaga).

V. Wõõraste sõnade lõpud.

157. metod, diagnos, mapp, gitarr, mandolin, bluus, reklam, operett, analüüs, perspektiiv j. n. e., mitte: metode, diagnose, mape, gitarre, mandoline, bluuse, reklame, operette, analüüse, perspektiive; genet. metodi, diagnoosi j. n. e.

158. filosoofia, teoria, geograafia, kolonia j. n. e., mitte: filosoofii, teorii, geograafii, kolonii*)

---

*) =ii ainult mõnedes Brantšuse algupära olewis =rii-lõpulisõnades: kofetexii, galerii j. n. e.

159. konstitutsion, revolutsion, kassatsion j. n. e., mitte: konstitutsia, revolutsia, kassatsia.
160. tendents, sentents, intelligents j. n. e., mitte: tendentsia, sententsia, intelligentsia.
161. temperatur, struktur, tinktur, professur (genet. temperaturi, strukturi) j. n. e., mitte: temperatura, struktura, tinktura; erand: kultura; kuid selle kõrval ka „kultuur“; mõiks teha tähenduselist vahet: „kultura“ enam ainelist, „kultuur“ waimlist laadi.
162. muusika, grammatika, praktika, taktika, romantika, loogika, tehnika, mehanika j. n. e., mitte muusik, grammatik, praktik, taktik, romantik, loogik, tehnik, mehanik.
163. tehnik, romantik, teoretik, grammatik, mehanik jne. (mitte: tehniker, romantiker, teoretiker, grammatiker, mehaniker, ega ka: tehnikus, romantikus j. n. e.); genetiv: tehniku, romantiku, grammatiku j. n. e.
164. realism, naturalism, sotsialism j. n. e., mitte: realismus, naturalismus, sotsialismus.
165. baas, faas, kriis, tees, mitte: baasis faasis, kriisis, teesis.
166. realne, radikalne, idealne, literarne, utilitarne jne., mitte: realiline, idealiline, utilitarilik j. n. e.
167. aktiivne, passiivne, naiivne j. n. e., mitte: aktiiviline, mõi aktiivlik, passiiviline j. n. e.
168. Soovitaw: intelligent, elegant j. n. e., mitte: intelligentlik mõi intelligentline mõi intelligentre; genetiv: intelligendi, elegandi.
169. Soovitaw: religioslik ehk religios (genet. religi-osi), mitte: religiosiline ega religiosne.
170. keemiline, geografiline, filosofiline, teoretiline.
171. poliitiline, praktiline, loogiline (soovitawam kui: poliitikaline, praktikaline, loogikaline; jüiski ainult „muusikaline“).

172. Räänamises nõrgenegu sõõraste sõnade umbhää-
 lif sellekohaste eestiõnaliste analoogiate järele:
 printsip (häälda: printsiip), substrat (loe:
 substraat), sport, intelligent j. n. e.; omastaw:
 printsiibi (h. printsiibi), substradi, spordi, intelli-
 gendi.

IV. Lauseõpetus (syntaks).

173. Saksapäraste järeleõnaliste ütlemissewiiside (prepo-
 sitionaaliste rektioonide) asemel, kus wõimalik,
 paljad kaasuse vormid, j. o. sõnadeste pääl
 pääle, sees, fises, juures j. n. e. asemel lihtsad
 käänded. Mõned näitused:
 Mitte: kahtlen selle juures, waid: kahtlen selles.
 Mitte: tahtistas mind selle töö juures, waid ta-
 tistas mind selles töös.
 Mitte: jään oma arvamise juurde, waid pigemini:
 püüsin oma arvamises.
 Mitte: niisuguste olude juures, waid: niisugustes
 oludes (ehk niisugustel oludel.)
 Mitte: ta on hää terwise, terve mõistuse juures,
 waid: ta on hääs terwises, terwel mõistusel.
 Mitte: juure au sees pidama, waid: juures aus
 pidama.
 Mitte: pidu, laada, pulma pääl, waid: pidul,
 laadal, pulmas.
 Mitte: ta istus pingi, tooli, pöranda pääle, waid:
 ta istus pingil, toolil, pörandale.
 Mitte: toit on laua pääl, waid: toit on laual.
 Mitte: sa oled temaga ühe astme pääle, waid: sa
 oled temaga ühel astmel.
 Mitte: see põhjeneb selle pääl, waid: see põhje-
 neb selles.

Mitte: ta vastas mu küsimuse pääle, waid: ta vastas mu küsimusele.

Mitte: ta on selle pääle osaw, tal on selle pääle annet, ta on selle ameti pääle kohane, waid: ta on selleks osaw, tal on selleks annet, ta on seks ametiks (wõi sellele ametile) kohane.

Mitte: asi lükkati teise korra pääle edasi, waid: asi lükkati teiseks korraks edasi.

Soowitaw oleks ka, mitte: mul on hirm tema eest, waid: mul on hirm temast; mitte: hoiatan sind selle inimese eest, waid: hoiatan sind sellest inimesest; mitte: kannatan selle oluforra all, waid: kannatan sellest oluforrast.

174. D s a s i h i t u s t (partitiivi) mitte üleliia tarwitada; kus mõte lubab, pigemini täisühitus (akkusatiiv). Näitused: mitte: kõneleja heitis lühikest pilku ta poliitilise tegewuse pääle; waid: k. heitis lühikese pilgu ta p. tegewuse pääle; mitte: nende sõnadega lõpetas ta oma kõnet; waid: nende sõnadega lõpetas ta oma kõne; mitte: alles hiljemini muutis ta oma otsust, waid: alles hiljemini muutis ta oma otsuse; mitte: seda meest peab siia kutsuma, waid: selle mehe peab siia kutsuma.

175. S õ n a d e j ä r j e asjus järgmised näpunäited: Üleüldine põhjusmõte: tegusõna (verb) mitte liig sakkapäraselt lause lõppu, waid nii palju kui võimalik ette poole.

Mitte: kui ta tagasi tulnud oli, waid: kui ta tagasi oli tulnud (wõi: kui ta oli tagasi tulnud).

Mitte: teda kufkumat nähes ruttasin appi, waid: nähes teda kufkumat ruttasin appi.

Mitte: ta ei olnud seda tegema nõus, waid: ta ei olnud nõus seda tegema.

Mitte: nagu me seda arwata wõišime, waid: nagu me seda wõišime arwata (infinitiw pärast verbum finitumit).

- Mitte: mees, feda tulewat nägin, waid: mees, feda nägin tulewat.
- Mitte: ta arwas feda ferge waewaga fätte jaada wõiwat, waid: ta arwas wõiwat feda ferge waewaga fätte jaada.
- Lähemalt sõnade järje üle waata „Gesti Kirjandus“ a. 1912. nr. IX, lhf 353—369.
176. Mitte: ära mine kodust ära, enne kui ma tagasi ei ole tulnud, waid: ära mine kodumäe ära, enne kui ma olen tagasi tulnud.
  177. Mitte: nägin teda tulema, see ei oleks hää olema, kartis teda kukkuma, waid: nägin teda tulewat, see oleks hää olewat, kartsin teda kukkumawat.
  178. Mitte: ta olema sääl, waid: ta olewat sääl, ehk: ta olla sääl.
  179. Mitte: unustasin feda teha, waid: ma unustasin feda tegemata.
  180. Mitte: ta taktistas mind feda teha, waid: ta taktistas mind feda tegemast.
  181. Mitte: see saab tehtud, see peab tehtud saama, waid: see tehakse, see peab tehtama.
  182. Mitte: oma wana sõbrale, waid: oma wanale sõbrale („oma“ wõib niisugusel korral muutmata jääda).
  183. Mitte: sellest waatepunktist, seisukohast, waid sellest waatepunktist, seisukohalt.
  184. Mitte: mõlemil pool, mõlemil juhtumisel, mõlemil wennal, waid: mõlemal pool, mõlemal juhtumisel, mõlemal wennal (ehk: mõlemil (mõlematel) wendadel), sest „mõlemal“ on ainus, „mõlemil“ — mitmus.
  185. Mitte: Saksa ja Austria riigid, Wiljandi ja Pärnu kreisid, waid: Saksa ja Austria riik, Wiljandi ja Pärnu kreis.
  186. Mitte: „tuntaw puudus“, waid: „tunduw puudus“; see puudus sai wäga tunduwaiks, mitte: tuntawaks.

187. Mitte: mul näib, mul on see tähtis, arusaamata j. n. e., waid: mulle näib, mulle on see tähtis, arusaamata.
188. „Terwe“ asemel paremini „fogu“: mitte seepärast: terwe keha on tal haige, waid: fogu keha on tal haige; iga tahes aga mitte sel korral järgnust sõnade järge: ta terwe keha, ta terwe iselom, waid: terwe ta keha, fogu ta iseloom.
189. Mitte: suurena mehena, waid: suure mehena. Minult neil kordadel, mil selgus iesa nõuab, lõpp =na ka eelmistel olematel käändel (esj-widel): ta esineb selles oma kõnes suurena Napoleoni austajana, mitte: suure Napoleoni austajana.
190. Mitte: puhta-kasust, waid: puhtast-kasust, (wõi siis juba: puhaskasust.)
191. Võõrakeelst omadussõna muuta: modernist kirjandusest, intelligendile inimesele, mitte: modern kirjandusest, intelligent inimesele.
192. Mitte: ta oli hulk aega, tükk aega, fogu päew jäl, waid pigemini: ta oli hulga aega, tüki aega, fogu päewa jäl.
193. Reeglid „ehk“ ja „wõi“ kohta. (Dr. Surt'i järele). „Ehk“ seob sama-aimeliisi ja -tähen-duseliisi sõnu ja lauseid: hunt ehk susi; see malewa ehk sõjawägi oli suur. „Wõi“ seob lüheminewaid, ükssteisele wastukäinwaid, üks-teist väljasulgewaid sõnu ja lauseid: selles seisukorras oli tal elu või surm walida: ta on häbemata või rumal; meie läheme homme neile või nemad tulewad meile.

Täheendus: Ka „ehk“ wõib eriaimeliisi sõnu ja lauseid ühendada, kui neid mitte üks-teisele wastu ei seata, waid kui nende mõimalus ükskõikne või kahtlane on, ehk kui uue sõnaga (lausega) lihtsalt midagi täiendawat,

seletawat, toonitawat juure liſataſſe: mine wälja ehk (wõi) astu ſiſſe, kaſi aga läweli ära; tulgu ehk tulemata; künas ſepal nuga ehk kingſepal ſaabas (wanafõna); ärge mõtelge, et mina olen tulnud, käſku ehk prohwetidſaotama Matt. 5, 17; pane hinnale rubla ehk ometigi poolgi pääle; ſiia pangi lähed kaheſſa ehk üheſſa toopi wett. Meis laufeis aga wõiks „ehk“ aſemel ſiiski ka „wõi“ olla. „Wõi“ on kahefordſis küſilauſeis (kus kaſs aſja waſtaſtiſku ſeataſſe): kaſ tuled kaſa wõi jääb weel ſiia?

„Wõi“ tarwitafſe ka weel, et üht ekſlikku, ſegafſt, ebamääraſt üteliſt parandada, õigema fõnaga ära ütelda; laena wõi (õigemini) kingi mulle kaſs rubla: ſiin on 50 wõi (õigemini) 60 kop.; ſelle autori keel wõi (täpikäälſema fõnaga) ſtiil ei meeldi mulle.

194. Liſandus: Soowitawam „õlg, õlgu, (õlgaſid), õlgade“ kui: „õla, õlaſid, õlade“.

Trüffwedd.

- Ehk. 8 (nr. 49), 8-as fõna: jalga, peab olema: jälga.
 „ 9: nr. 63-a, peab olema 63.

